Mediawijsheid in het basisonderwijs

Hoe mediawijs ben jij?

Media zijn overal om ons heen. Net zoals in de huidige samenleving waarin wij nu allen leven. We kunnen niet meer zonder de media. Wie wil overleven in de snel veranderende wereld, moet mediawijs zijn. Per 25 mei 2018 is de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) van toepassing. Dat betekent dat er vanaf deze datum dezelfde privacywetgeving geldt in de hele Europese Unie (Algemene informatie AVG, sd). Mediawijsheid is volgens de Raad voor Cultuur (2005) omschreven als: het geheel van kennis, vaardigheden en mentaliteit waarmee burgers zich bewust, kritisch en actief kunnen bewegen in een complexe, veranderlijke en fundamenteel gemedialiseerde wereld. Door de verandering van WBP naar AVG zijn steeds meer mensen zich aan het realiseren dat mediawijsheid een cruciale vaardigheid is die zij zich eigen moeten maken.

Roy Mol is vierdejaars student aan de Hogeschool iPabo Alkmaar en studeert dit jaar af in het uitstroomprofiel "Onderzoekend leren bij W&T"

"Mediawijsheid is het nieuwe lezen en schrijven. Wie niet kan lezen en schrijven met media, is de nieuwe analfabeet."
(Justine Pardoen)

Figuur 1: 21ste eeuwse vaardigheden van het SLO en kennisnet

Het gebruik van media is een dagelijkse activiteit voor leerlingen. Het is volgens Roberts en Foehr (2008) niet verwonderlijk dat jongeren zoveel vrije tijd doorbrengen met media, aangezien er ten eerste zoveel media beschikbaar zijn en er bovendien een onbeperkt aanbod is. De samenleving verandert in een snel tempo van een industriële samenleving naar een kennis- en netwerksamenleving. Basisschool De Schelp probeert net als alle andere scholen de kinderen hierin te begeleiden. Tegenwoordig gaat dat steeds moeilijker. "Scholen moeten mee veranderen om kinderen voor te bereiden op de maatschappelijke uitdagingen en de banen van morgen" (PO). Het is voor De Schelp bijna niet meer bij te houden hoever de kinderen al in deze technologische wereld zitten. De vraag is dan ook: Wat is er precies nodig om de leerlingen voldoende bagage mee te geven op het gebied van mediawijsheid? Wanneer is een leerling mediawijs? Wat betekent mediawijsheid eigenlijk? Kun je mediawijsheid meten? Naar aanleiding van deze vragen is een onderzoeksvraag ontstaan die in dit artikel wordt beantwoord. 'Wat kan een leerkracht doen om zijn leerlingen mediawijs te laten zijn, zodat de kinderen zich staande kunnen houden in de kennisnetwerksamenleving waarin zij nu verkeren?'

21ste eeuwse vaardigheden

Met de 21e eeuwse vaardigheden worden kinderen voorbereid op banen die nog niet bestaan. Mediawijsheid is volgens SLO (2009) en Kennis.net de enige echte nieuwe vaardigheid onder de 21e eeuwse vaardigheden. Dit komt, omdat in onze samenleving technologie een steeds grotere plaats gaat innemen. Sociale media spelen, als onderdeel van de nieuwe media, een dominante rol in de huidige samenleving en dan met name onder de jongeren. Zij groeien op in deze gemedialiseerde samenleving. Zij, maar ook ouderen, moeten leren met deze media om te gaan.

Mediawijsheid heeft een sterke relatie met de andere vaardigheden uit de clusters (zie figuur 1). Als er vriendschappen worden gemaakt met behulp van media, heb je verschillende 21ste eeuwse vaardigheden nodig. De 21ste- eeuwse samenleving maakt daarmee de huidige mens ook kwetsbaar. In deze gemedialiseerde samenleving heb je een eigen identiteit op de media en deze media kunnen altijd tegen je gebruikt worden. Je kan het gevoel hebben alsof je online een grote vriendenkring hebt, maar in werkelijkheid zit je alleen op je kamer. Als je niet weet hoe je efficiënt en veilig met deze media kunt om gaan, kan het volledig misgaan. Gevolgen kunnen zijn: Cyberpesten, grensoverschrijdend gedrag, misbruik en problemen met betrekking tot de ontwikkeling van het brein en de gezondheid. Dit is daarom met name voor jonge kinderen een belangrijk en betekenisvol onderwerp om aandacht aan te besteden.

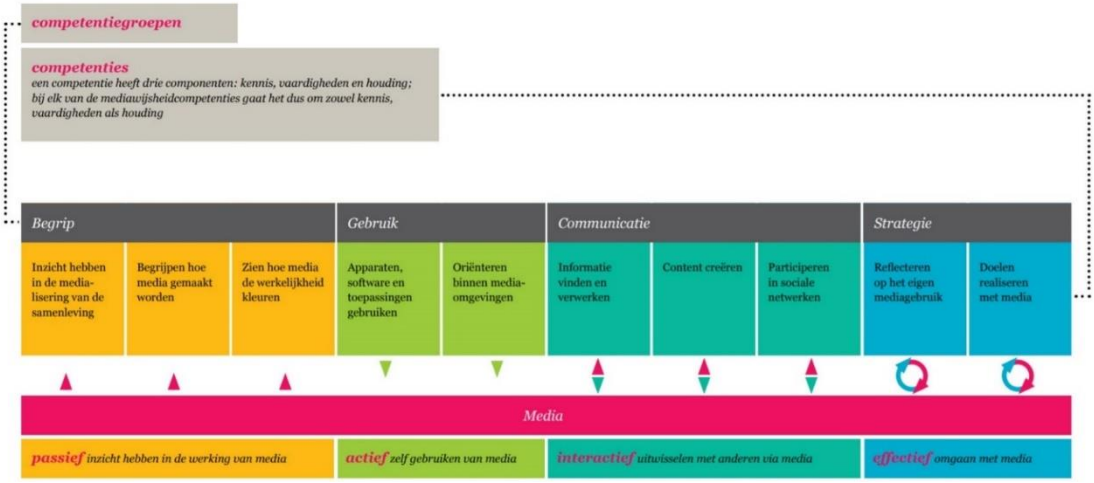

Figuur 2: model 10 competenties voor mediawijsheid (mediawijzer.net)

Wanneer ben je mediawijs?

Volgens Eggink (2012), docent communicatiewetenschap & onderzoek en tevens onderzoeker bij Kenniscentrum Media & Civil Society, heeft een kind 10 competenties nodig om zich voldoende mediawijs te noemen. Eggink heeft samen met andere experts een model ontwikkeld dat bestaat uit 4 competentiegroepen (begrip, gebruik, strategie en communicatie) dat gepubliceerd staat op mediawijzer.net. Elke competentiegroep bestaat uit verschillende competenties, wat samen de 10 competenties vormt (zie figuur 2). De competenties bestaan uit drie componenten: kennis, vaardigheden en houding. Volgens Eggink en andere experts is dit model bedoeld als handvat voor: de ontwikkeling van onderwijsproducten en -diensten, het inzichtelijk maken van het aanbod en voor de vormgeving van meetinstrumenten. In 2013 is het model verder uitgewerkt naar competentieniveaus voor de leerling in het basisonderwijs. Er zijn niveaus en taken omschreven voor kinderen in groep 1/2; in groep 3/4; in groep 5/6 en voor groep 7/8. Van een kleuter mag je verwachten dat hij in staat is om verschillende programma's/ websites te herkennen. Van een bovenbouw leerling mag je verwachten dat hij een mediaboodschap op verschillende manieren kan laten zien en de verschillen kan aanwijzen (zie figuur 3).

De leerkracht

Op Mediawijzer.net staat naast het model voor de leerlingen ook een model waarin de competenties op niveaus worden aangeboden voor de leerkracht en voor PABO studenten (zie QR-code 3).

Op dit moment wordt mediawijsheid niet structureel aangeboden op basisschool De Schelp. De leerkracht van groep 7a vindt dat het leren omgaan met media meer tot zijn recht komt bij de opvoeding van de ouders. Media is wel een onderdeel dat op school moet worden besproken, maar dit aspect hoort eerder bij de opvoeding van de ouders. Ouders horen hier veel meer betrokken bij te zijn. Ouders kunnen hun kind controleren met betrekking tot het gebruik van sociale media, school niet. Wekelijks een ouder- kind gesprek over, bijvoorbeeld; alle gebeurtenissen op WhatsApp, zou wenselijk zijn. Daarom vindt deze leerkracht dat er ouderavonden georganiseerd moeten worden om ouders in te lichten over deze sociale media. *"Hoe gaan wij met elkaar om! Dat is wat een school hoort aan te bieden."* Aldus de leerkracht.

Scan de QR-codes en ontdek de verschillende competenties en zijn niveaus.

1. Model 10 competenties

2. Competenties voor de leerling

3. Competenties voor de leerkracht

B3 Zien hoe media de werkelijkheid kleuren	Groep 1/2 (4-6 jaar)	Groep 3/4 (6-8 jaar)	Groep 5/6 (8-10 jaar)	Groep 7/8 (10-12 jaar)
		Beseft dat mediaboodschappen vaak een format hebben. Journaal heeft ander format dan een entertainmentprogramma	Herkent de perspectieven van waaruit informatie wordt overgedragen Herkent wanneer een mediaboodschap gekleurd is.	Herkent wanneer mediaboodschappen vooroordelen en rolpatronen bevestigen en versterken. Evalueert informatie kritisch en laat zich niet gemakkelijk manipuleren .
B3 Taken				
Praten over verschillen tussen media	Kent verschillende programma's / websites	Kan verschillen aangeven tussen programma's/websites e.d.	Kan boodschap uit verschillende bronnen halen en verschillen aangeven.	Kan dezelfde boodschap op verschillende manieren laten zien en de verschillen aanwijzen.

Figuur 3: Leerling niveaus en taken voor competentie B3 (mediawijzer.net)

"Mediawijsheid betekent ook dat je als deelnemer aan de maatschappij moet weten op welke manier media invloed uitoefent op je denken en je handelen. Bewustwording! "

(*Stefan Schuur*)

De leerkracht van groep 7a denkt met name over het gebruik van sociale media als het gaat om mediawijsheid. ICT-leerkracht Stefan Schuur van de iPabo in Alkmaar ziet mediawijsheid echter als een groter geheel dan alleen het gebruik van sociale media. Hij vindt dat mediawijsheid ook betekent dat je als deelnemer aan de maatschappij goed kunt zoeken op het internet en weet op welke punten je moet letten om een bron betrouwbaar in te kunnen schatten. Zijn visie rondom mediawijsheid is breder vanwege zijn interesse en kennis rondom dit onderwerp. De leerkracht van groep 7a staat met betrekking tot competentie 'reflecteren op eigen mediagebruik' op niveau 0: denkt niet na over het eigen mediagebruik voor educatieve doeleinden. Hieruit kan worden opgemaakt dat de visie van deze leerkracht verder ontwikkeld kan worden op het gebied van mediawijsheid.

Hoe meet je mediawijsheid?

Om een beeld te kunnen vormen wat de leerlingen al weten rondom mediawijsheid is de leerkracht gestart met een nulmeting. De meetinstrumenten die zijn gebruikt waren afkomstig van mediawijzer.net (Vertrekpunt Mediawijsheid, 2010) en school.tv. Het meetinstrument van mediawijzer.net is gebaseerd op het model van de tien mediawijsheid competenties (zie figuur 2). De leerkracht vond dat de opdrachten voor de competentiegroep: 'gebruik' minder goed terugkwamen en dat de leerlingen op dit gebied niet goed beoordeeld konden worden.

Hij is dus opzoek gegaan naar vragen die wel gerelateerd waren aan deze competentiegroep. De vragen voor competentiegroep 'gebruik' zijn grotendeels afkomstig van een bron op school.tv. Door deze twee bronnen samen te voegen, is er een meetinstrument ontstaan van 43 vragen. De eerste acht vragen zijn vragen gericht op algemene informatie van de respondenten zelf en hun mediagebruik. De vragen bevatten bijna allemaal meerdere deelvragen. De vragen zijn opgedeeld in de vier competentiegroepen: begrip, gebruik, communicatie en strategie. Door middel van de vragenlijst wordt de kennis van leerlingen gemeten, bijvoorbeeld: gebruik van verschillende apparaten in het algemeen. De vragenlijst is dus niet zozeer gericht op het gebruik van apparaten op de Schelp zelf. De kennis van de kinderen binnen deze vier vaardigheden komt naar voren in het meetinstrument.

Scan de QR-codes voor het meetinstrument om leerlingen te testen hoe mediawijs ze zijn.

Mediawijsheidtest voor de leerlingen.

Antwoorden mediawijsheidtest.

Overzicht resultaten van de mediawijsheidtest

Waar staat groep 7a nu?

Het medium dat het meest wordt gebruikt is internet. 24% van de leerlingen speelt games en kijkt televisie en 16% gebruikt een smartphone als media-instrument. Slechts 1% van groep 7a leest de krant. Er wordt qua uren meer gebruik gemaakt van het internet dan van het kijken naar de televisie. Bijna de helft van alle leerlingen kijkt minder dan 5 uur televisie per week. Ten opzichte van de uren dat de leerlingen het internet gebruiken is dit velen malen meer dan het aantal uren dat zij tv kijken. De meerderheid van de leerlingen gebruikt internet tussen de 5 en 10 uur per week (33%). 29% van de leerlingen gebruikt internet tussen de 10 tot 15 uur of meer dan 15 uur per week.

Volledige analyse algemene vragen respondenten

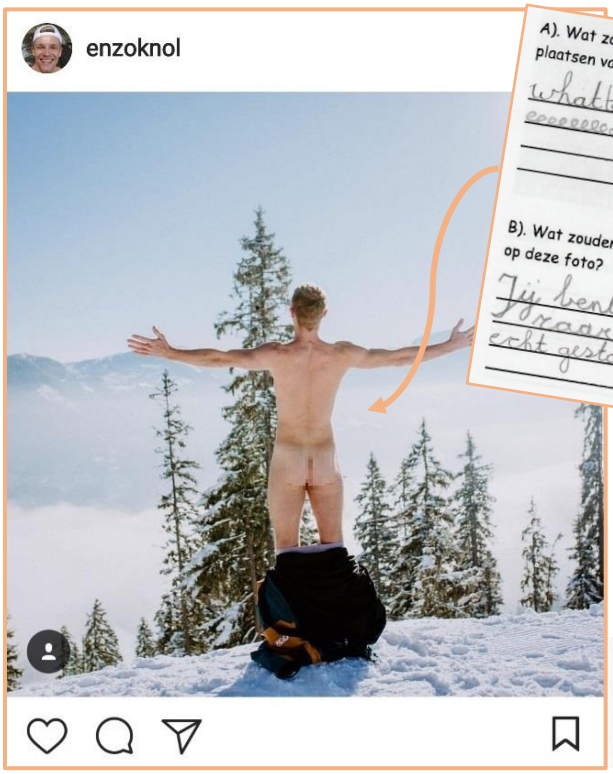
enzoknol
A). Wat zou de boodschap zijn voor het plaatsen van deze foto?
whatte Pieeee

En hoe nu verder?

Door de leerlingen te testen door middel van een meetinstrument kan de leerkracht concluderen dat de leerlingen van groep 7a de competentiegroepen: strategie en communicatie op een laag niveau beheersen. Het is nu de taak van de leerkracht om een lespakket te ontwikkelen die ervoor zorgt dat verschillende competenties worden belicht van de competentiegroepen die de leerlingen nog moeilijk vinden. De leerkracht heeft een bestaand lespakket (NieuwsMakers) uitgevoerd met zijn groep om de leerlingen op de volgende competenties te verbeteren: informatie vinden en verwerken, content creëren en doelen realiseren met media.

In de eerste les zijn de leerlingen bezig geweest met wat nieuws eigenlijk is en hebben de betrouwbaarheid van bronnen kritisch geanalyseerd. De leerlingen hebben een artikel beoordeeld naar aanleiding van de 5 W's en weten nu wat er nodig is om een volledig bericht te maken (zie figuur 8). Aan het einde van de les heeft de leerkracht samen met de leerlingen een thema uitgekozen waarover de leerlingen de komende tijd het nieuws van in de gaten moesten houden. Alle artikelen en ideeën die de leerlingen verzamelde gingen in de verzamelbak: Pretparken (zie figuur 9).

In de tweede les heeft de leerkracht groepjes van 4-5 leerlingen samengesteld en elk groepje een artikel gegeven die de leerlingen verzameld hadden over pretparken. De artikelen werden geanalyseerd naar aanleiding van de 5 W's en er werd gekeken wat het doel van de schrijver was voor het schrijven van het artikel.

Op dit moment zijn de leerlingen druk bezig met het maken van een eigen nieuwsbericht over pretparken. Veel leerlingen interviewen leraren op school over het schoolreisje naar Walibi Holland. Ook kinderen van andere groepen werden hierbij betrokken en er zijn beelden gemaakt, zowel video's als foto's, om het artikel van beelden te voorzien. Als leerkracht geef je op dit moment de leerlingen de ruimte om zelf invulling te geven aan hun product.

"Wikipedia kan een betrouwbare website zijn." (Leerling groep 7a)

Tip

Bestaand lesmateriaal is er natuurlijk ook!

Lesmateriaal voor scholen.

Mediawijsheid.nl

Voorbeeldmaterialen Mediawijsheid.

SLO – Curriculum van de toekomst

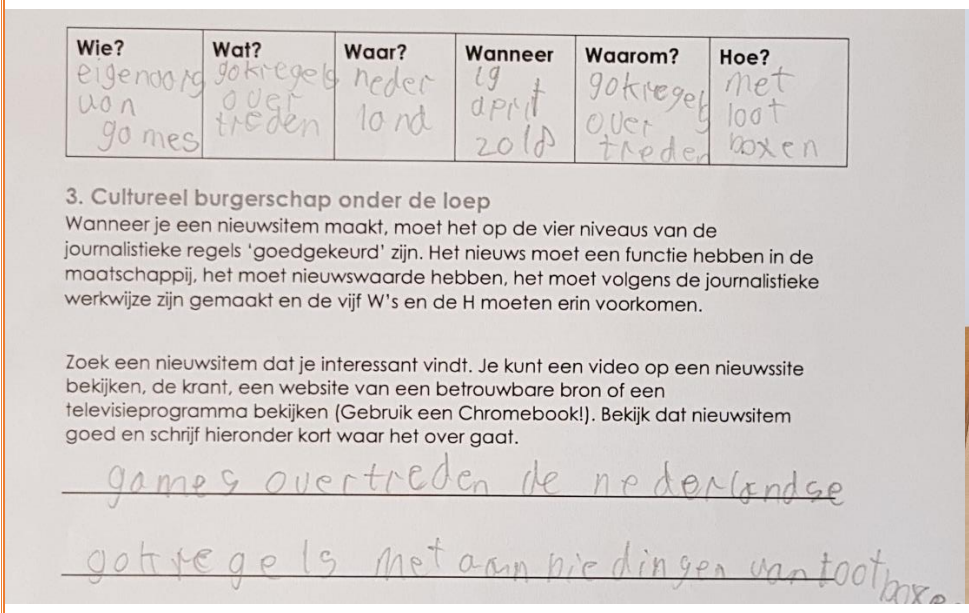

Wie?	Wat?	Waar?	Wanneer	Waarom?	Hoe?
eigenaarg van games	gokregels over treden	neder land	19 april 2018	gokregels over treden	met loot boxen

3. Cultureel burgerschap onder de loep

Wanneer je een nieuwsitem maakt, moet het op de vier niveaus van de journalistieke regels 'goedgekeurd' zijn. Het nieuws moet een functie hebben in de maatschappij, het moet nieuwswaarde hebben, het moet volgens de journalistieke werkwijze zijn gemaakt en de vijf W's en de H moeten erin voorkomen.

Zoek een nieuwsitem dat je interessant vindt. Je kunt een video op een nieuwssite bekijken, de krant, een website van een betrouwbare bron of een televisieprogramma bekijken (Gebruik een Chromebook!). Bekijk dat nieuwsitem goed en schrijf hieronder kort waar het over gaat.

games overtreden de nederlandse gokregels met aan hie dingen van loot boxe

Figuur 8: De 5 W's uitgewerkt door leerling.

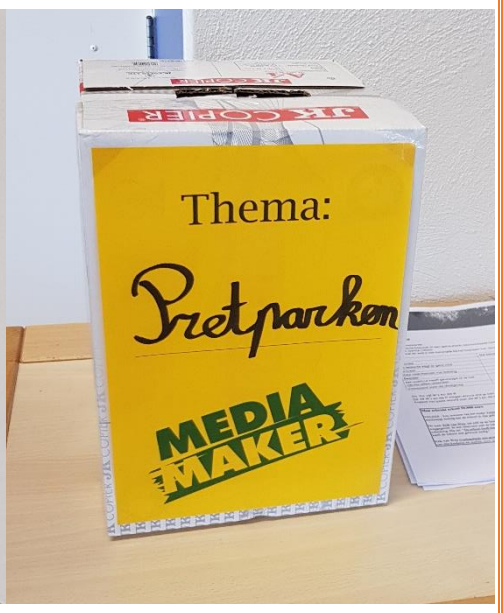

Figuur 9: Verzamelbak voor artikelen over: Pretparken

Conclusie

Met de 21ste eeuwse vaardigheden worden kinderen voorbereid op banen die nu nog niet bestaan (Christoffels, 2016). Mediawijsheid is een belangrijke vaardigheid, omdat technologie een steeds grotere rol aanneemt in onze samenleving (SLO, 2009). Het uiteindelijke doel van dit onderzoek was om de leerlingen van groep 7a in beeld te krijgen over hoe mediawijs zij op dit moment zijn en door middel van activiteiten bepaalde competenties te bevorderen. Volgens Eggink (2012) en verschillende experts heeft een kind 10 competenties nodig om zich voldoende mediawijs te noemen. Deze competenties worden opgedeeld in verschillende competentiegroepen. Uit de mediawijsheidtest, gebaseerd op de competentiegroepen, die de leerlingen hebben gemaakt is gebleken dat er al vrij goed gewerkt wordt aan de competentiegroepen: 'begrip' en 'gebruik' en minder aan communicatie en strategie. De eerste keer scoorden de leerlingen gemiddeld voor de mediawijsheidheidtest voor strategie 55,7% en voor communicatie 58,2%.

Ondanks dat het lespakket 'NieuwsMakers' nog niet is afgerond hebben de leerlingen dezelfde vragen voor deze competentiegroepen opnieuw gemaakt en scoorden zij nu gemiddeld voor strategie 62,7% en voor communicatie 65,8%. Te verwachten is dat als de leerkrachten van De Schelp meer zouden doen met de competentiegroepen: 'communicatie' en 'strategie', de leerlingen nog mediawijzer zouden zijn.

Hoe mediawijs ben jij nu?

Om een duidelijk beeld te kunnen krijgen van een groep met betrekking tot mediawijsheid, is het van belang dat er een nulmeting plaatsvindt. De mediawijsheidtest 'Hoe mediawijs ben jij' is een middel om daarvoor te gebruiken. Door deze nulmeting ontstaat er een goed beeld van de competentiegroepen die een groep al beheerst en welke er nog aandacht nodig hebben. Naar aanleiding van de resultaten is het mogelijk om het lesmateriaal hierop te baseren en de kinderen verder te begeleiden in de ontwikkeling over mediawijsheid.

"Ik snap nu beter wat het doel is achter media." (Leerling groep 7a)

Literatuurtips

Scan de QR-code en bekijk het onderwijs van de toekomst.

Scan de QR-code en bekijk de video van Don Zuiderman over 21st century skills.

Scan de QR-code en bekijk het weblogboek van 4de jaars student Roy Mol voor inspiratie over toekomstgericht onderwijs en W&T.

Literatuur

Algemene informatie AVG. (sd). Opgehaald van Autoriteit Persoonsgegevens: https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/avg-nieuwe-europese-privacywetgeving/algemene-informatie-avg

PO, S. (sd). Veranderende samenleving, veranderende scholen.

Pardoen, J. (2015). Mediawijsheid is het nieuwe lezen en schrijven. 's-Hertogenbosch: School voor de toekomst.

Gonnie Eggink. (2011). Competentiemodel Mediawijzer. EYE Filminstituut.

Vertrekpunt Mediawijsheid. (2010, mei 30). Opgehaald van Mediawijzer.net: https://www.mediawijzer.net/vertrekpunt-mediawijsheid/